

Боротьба сумо крізь призму мистецтва: культурно-історичний аналізГолоха В.Л.¹, Юй Шань²¹ Харківська державна академія фізичної культури² Сіанський університет фізичного виховання

Анотація. Мета: на основі аналізу наукових джерел виявити особливості відображення боротьби сумо в різних видах японського образотворчого мистецтва та виявити її роль у формуванні і вираженні національної ідентичності японців. **Матеріал і методи.** Для вирішення завдань дослідження використовувались такі методи: історико-культурний аналіз – для вивчення походження та розвитку боротьби сумо як культурного явища; мистецтвознавчий аналіз – для виявлення специфіки відображення сумо в різних видах мистецтва; іконографічний аналіз – для вивчення сюжетів, мотивів, художніх образів, пов'язаних з боротьбою сумо. **Результати:** на основі аналізу науково-методичної інформації та джерел Інтернету було виявлено, що боротьба сумо є унікальним та самобутнім японським видом спорту з багатовіковою історією. Вона є невід'ємною частиною японської культури та має глибоке культурне і символічне значення. Образи борців сумо часто зустрічаються в різних видах японського мистецтва – живопису, графіці, скульптурі тощо. Проте комплексного дослідження відображення тематики боротьби сумо саме у мистецтві раніше не проводилося. Вивчення особливостей зображення боротьби сумо в мистецтві дозволить глибше зрозуміти не тільки сам вид спорту, але й особливості світогляду естетичних уподобань японського народу. Поглиблене вивчення культурної історії сумо через призму мистецтва допоможе яскравіше представити унікальність та цінність цієї традиції. Це може зацікавити молодь та спонукати займатися боротьбою сумо, а знайомство з образами легендарних борців сумо в живопису та скульптурі надихатиме юних спортсменів досягти таких же вершин майстерності.

Висновки. Дослідження наукових джерел показало, що тема боротьби сумо в японському образотворчому мистецтві висвітлена недостатньо. Боротьба сумо має глибоке культурне коріння та символічне значення в Японії. Її образи простежуються у мистецтві з найдавніших часів і до сьогодення. Аналіз творів образотворчого мистецтва дозволяє прослідкувати еволюцію уявлень про боротьбу сумо та її місце в національній культурі. Починаючи з періоду Кофун, фігурки ханіва із зображеннями борців виконували апотропеїчну функцію, відлякуючи злих духів. В епоху Едо з розвитком гравюри укійо-е боротьба сумо стає популярною темою у творчості провідних художників. Образи легендарних чемпіонів, драматичні сцени поєдинків приваблювали глядачів. Борці уособлювали національний ідеал мужності та сили. У новітній час митці продовжують традиції зображення сумо, віддаючи данину культурній спадщині Японії.

Ключові слова: сумо, укійо-е, гравюра, образотворче мистецтво, ханіва, період Едо, ріксі, Японія, ксилографія, нецке, бойові мистецтва.

Вступ. Мистецтво є однією з форм вираження суспільної свідомості та невід'ємною складовою духовної культури людства. Воно являє собою особливу сферу практично-духовного пізнання навколишнього світу. До видів мистецтва належать такі форми творчої діяльності людини, як живопис, музика, театр,

література тощо. У широкому розумінні поняття «мистецтво» може застосовуватись до різних сфер практичної діяльності людини, коли вони здійснюються на високому рівні майстерності як у технічному, так і в естетичному плані (Фартінг, 2019).

Бойові мистецтва також варто розглядати як повноцінний вид мистецтва з огляду на те, що, вони вимагають ґрунтовної майстерності та умінь, аналогічно до інших форм мистецтва, таких як музика чи танець. Опанування технік, вивчення рухів та розвиток координації є типовими ознаками мистецтва. Естетична складова – плавність рухів, гармонія тіла, краса та чіткість виконання технік також притаманні мистецтву. Практика одноборств розвиває внутрішню дисципліну, концентрацію та самоконтроль, і ці якості часто асоціюються з мистецтвом. Філософська та етична складова є важливим елементом мистецтва і одноборства спираються на певні принципи та цінності. І зрештою вони мають довгу історичну традицію та культурне значення, особливо в країнах східної Азії, і цей традиційний аспект також вказує на їх статус як форми мистецтва (Baldessari, 2017; Ратті, & Вестбук, 2022).

Боротьба сумо є унікальним та самобутнім японським видом спорту з багатовіковою історією. Вона є невід'ємною частиною японської культури та має глибоке культурне і символічне значення. З боротьбою сумо пов'язано чимало японських легенд та міфів. Одна з легенд свідчить, що японська нація народилася під час поєдинку сумо. Найдавніші японські історичні хроніки «Кодзікі» («Записи справ давнини»), які були упорядковані у 712 році розповідає про те, як доля Японських островів залежала від результату поєдинку сумо. Згідно легенди богиня сонця Амаатерасу-омікамі направила до бога Окунінусі-но мікото, що правив країною Ідзумо, наступника Такемікадзуті-но камі. Проте син та спадкоємець Окунінусі – бог Такемінакато-но камі, сподіваяся сам отримати владу з рук свого батька, але не наважився перечити верховній богині, тож запропонував посланцю богині визначити майбутнього правителя шляхом поєдинку. Перемогу здобув Такемікадзуті, який став засновником клану Ямато – предків теперішньої імператорської родини. На

місці цієї легендарної події у префектурі Сімане було зведено синтоїстський храм, що зберігся до наших днів (Fridman, 2022; Heldt, 2014).

Образи борців сумо часто зустрічаються в різних видах японського мистецтва – живопису, графіці, скульптурі тощо. (Atkins, 2017; Bowers, 2000; Mara, 2001; Reeve, 2005; <https://www.tmja.org.il>). Проте комплексного дослідження відображення тематики боротьби сумо саме у мистецтві раніше не проводилося.

Вивчення особливостей зображення боротьби сумо в мистецтві дозволить глибше зрозуміти не тільки сам вид спорту, але й особливості світогляду естетичних уподобань японського народу. Поглиблене вивчення культурної історії сумо через призму мистецтва допоможе яскравіше представити унікальність та цінність цієї традиції. Це може зацікавити молодь та спонукати займатися боротьбою сумо, а знайомство з образами легендарних борців сумо в живопису та скульптурі надихатиме юних спортсменів досягти таких же вершин майстерності.

Мета дослідження – на основі аналізу наукових джерел виявити особливості відображення боротьби сумо в різних видах японського образотворчого мистецтва та виявити її роль у формуванні і вираженні національної ідентичності японців.

Матеріал та методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження використовувались такі методи: історико-культурний аналіз – для вивчення походження та розвитку боротьби сумо як культурного явища; мистецтвознавчий аналіз – для виявлення специфіки відображення сумо в різних видах мистецтва; іконографічний аналіз – для вивчення сюжетів, мотивів, художніх образів, пов'язаних з боротьбою сумо.

Результати дослідження та їх обговорення. Археологічні артефакти III-VI століть нашої ери свідчать про широке розповсюдження боротьби сумо та набуття нею нових функцій у цей період (Bender, 2018; Bilinska, Duben, Babyak, & Gnat, 2020). Під час розкопок курганів

кофун («старий насип») серед різноманітного поховального інвентарю знаходили антропоморфні глиняні фігурки ханіва («глиняне коло») з зображеннями борців сумо. Такі об'ємні керамічні вироби заввишки від 30 см до 2,5 м з'явилися наприкінці раннього періоду Кофун (кінець III - початок IV століття) і мали за призначення відлякувати злих духів (<https://www.haniwakan.com>; <https://bunka.nii.ac.jp>; <https://www.metmuseum.org>).

Відповідно до однієї з найдавніших пам'яток японської літератури періоду Нара «Ніхон сьокі», в ній містяться згадки про деякі елементи поховального обряду імператорів та високопосадовців. Зокрема, наводяться дати смерті імператора та час його поховання. Особлива увага в «Ніхон сьокі» приділена указу, виданому за часів імператора Котоку в рамках реформи Тайка, що регулював правила поховання, розміри курганів та терміни їх спорудження залежно від рангу померлого. У «Ніхон сьокі» також записана легенда про походження ханіва. Відповідно до легенди, до появи ханіва живцем ховали наближених покійного, закопуючи їх біля кургану. Тривалий час було чути крики і стогони помираючих, почувши які імператор Суйнін наказав замість людей використовувати глиняні зображення. Проте археологічних підтверджень цієї практики поки не виявлено (<https://www.arc.ritsumei.ac.jp>; <https://www.tmja.org.il>; <https://www.haniwakan.com>).

Відповідно до наявних історичних джерел (Ратті, & Вестбрук, 2022; Bickford, 1994; Тергун, 2019; <https://www.yamada-shoten.com>), містична потуга борців сумо надихала представників мистецтва в самурайській Японії: чемпіонам присвячувалися вірші, а їх зображення розміщувалися поряд із найвідомішими героями-самураями у живописних творах. У свідомості японського самурайського суспільства сумо переступало межі простої розваги, набуваючи статусу важливого елементу національної культури та символу могутності держави. Таким

чином, сумо мало глибоке культурне та символічне значення в традиційній Японії. (Marra, 2001; <https://www.arc.ritsumei.ac.jp>; <https://www.sumo.or.jp>)

В період Едо (1603-1868 роки) однією з популярних розваг міського населення Японії стали змагання борців сумо. Цей особливий вид спорту сформувався у XVII столітті в регіоні Камігата на заході країни, що включав міста Кіото та Осаку з прилеглими територіями. Як культурний центр у XVII-XIX століттях, Камігата протиставляла собі столицю Едо, зокрема у питаннях театрального мистецтва Кабукі та гравюри укійо-е. Саме тут склався унікальний і впізнаваний стиль театральної гравюри, сформувалося коло місцевих художників та видавців. В період жорсткої цензури 1840-х років, чимало акторів і митців перебралися до Камігата, де обмеження були менш суворими, що вплинуло на розквіт школи укійо-е Камігата-е. Так Камігата стала осередком особливих культурних традицій, в тому числі й змагань з боротьби сумо (Harris, 2012; Lane 1978; <https://www.jiu.ac.jp>).

Японська гравюра укійо-е («картини з плавучого світу») була поширена у Японії з середини XVII до середини XIX ст. Після приблизно 50 років кровопролитних громадянських воїн до влади прийшов уряд Токугава (1603-1868), який приніс 265 років миру та безпеки. Це був час, коли середній клас вступив у свої права, а процвітання та економічне зростання сприяли розвитку дозвілля. Художники, які зображували квартали розваг, театр Кабукі та куртизанок, у вісімнадцятому столітті почали цікавитися боротьбою сумо. У цю епоху гравюри сумо-е створювали дві основні школи живопису, а саме Кацукава та Утагава, які вже були відомі своїми гравюрами Кабукі («Три сторіччя японської ксилографії»).

Найбільшого свого розквіту гравюра досягла свого до кінця XVIII століття. Розвиток цього жанру починається зі службової графіки – афіш і програмок. Так само, як і в театрі Кабукі, в афішах і програмах виступів борців сумо

складається свій особливий стиль каліграфічного письма (Lane, 1978).

Епохи Тенмей та Кансей (1781-1801) були золотим віком боротьби сумо в Едо, позначеним кар'єрами таких відомих борців, як Танікадзе, Оногава та Рейден, а також часом, коли гравюри сумо Кацукави Сюнсо (1726-1792), що зображували виразні риси обличчя борців, були опубліковані з великим успіхом і започаткували жанр гравюри сумо-е. 1782 року художники школи Кацукава Сюнсо та його учні Сюнко (1743-1812) і Сюней (1762-1819) усвідомили потенціал сумо, переключили свою увагу з театру Кабукі і почали створювати гравюри, що купувалися любителями сумо як сувеніри на пам'ять. (Schlombs, 2020; <https://www.tmja.org.il>). На гравюрах зображували не лише портрети борців, а й поєдинки та повсякденне життя, а Утагава Кунісада розробив вражаючі гравюри сумо з борцями, намальованими у великому масштабі. (Reeve, & Museum, 2006; <https://www.jiu.ac.jp>)

Кацукава Сюнсо був першим художником-гравером, який серйозно взявся за зображення борців сумо. Гравюра «Борці сумо Східної секції, Узугафучі та Оногава» є однією з серії із зображенням борців Сходу та Заходу, опублікованих між 1783 та 1784 роками. Оногава з Осаки, був одним із провідних борців свого часу. Сюнсо зображує його як високу постать з білою шкірою, квадратним, плоским обличчям і зосередженим, рішучим виразом. Він контрастує з рум'яною фігурою Узугафучі, чиє велике кутасте обличчя відтіняє тінь. Обидва чоловіки носять кольорові мавасі на голих тілах: На фартуху Оногави - візерунок зі з'єднаних кіл, відомий як *kiguwa tsunagi*, фраза з подвійним значенням «з'єднані вигнуті кола» та «з'єднані квартали насолоди». Цей мотив часто зустрічався на одязі, який роздавали у спеціальних чайних (*hikite jaуa*) біля входу до кварталів розваг. На поясі Узугафучі зображені дракони та полум'яні коштовності на тлі хмар. Тло, яке зараз вицвіло до коричневого кольору,

спочатку було пофарбоване у блакитний колір з нетривким пігментом денної квітки (<http://surl.li/nqqga>).

Існує думка, що Кацукава Сюнсо та його учень Сюнко для прискорення процесу виготовлення гравюр з портретами рікісі (борців сумо) використовували одні й ті ж самі фігури (<https://www.tmja.org.il>). Згодом інші художники перейняли цей метод, або копіювали частини попередніх гравюр. Таким чином вони могли задовільнити зростаючий попит на зображення відомих борців.

Багато популярних художників кінця XVIII – початку XIX століття, які спеціалізувалися на зображенні красунь (бідзін-га) або акторів (якуся-е), звертаються до жанру сумо-е, зокрема Кітагава Утамаро, Тосюсай Сяраку, художники династії Кацукава (Schlombs, 2020; Uhlenbeck, and et. al., 2023).

Борці сумо символізували повноту чоловічої сили, їх часто зображали не під час бою, а у повному облаченні самурая з мечем та слугою, підкреслюючи ідеал мужності як уособлення Японії.

Ці особливості можна простежити, наприклад, в серії робіт відомого художника Кацукави Сюнея (1726-1792), присвяченій борцям сумо. Навіть склався особливий художній формат зображення борців, аби підкреслити їхню потугу. Більшість живописних зображень створювали у форматі *какемоно-е* на видовжених сувоях 58 x 21 см. Проте борців сумо здебільшого зображали на сувоях типу айбан розміром приблизно 37 x 25 см, тобто на майже квадратних аркушах. Така «квадратність» надавала ще більшої монументальності героям, їх малювали так, щоб постать не вміщувалася в картині – справжній борець настільки великий, що його неможливо охопити поглядом повністю. Фігура борця композиційно розташовується на аркуші таким чином, щоб складалася враження, що наче їй тісно в цьому просторі. Приклади таких зображень можна побачити на роботах видатних художників Хокусая та Сюнея. Художники династії

Утагава відобразили на багатоскладових поліптихах багатофігурні ходи і гулянки борців сумо XIX століття (Marks, 2015; Pasivkina, 2019).

Ще один з найвідоміших художників Японії звертався до теми сумо – це Кацусіка Хокусай (1760-1849). У своїх гравюрах Хокусай час від часу розглядав світ сумо. Він ненадовго повернувся до цієї теми на початку 1790-х років після десятирічної відсутності. Він зобразив борців сумо Вадагахару Дзінсіро і Катюзана Горокіті у момент поєдинку. Вони зображені більш тонкими, витонченими лініями, ніж на ранніх гравюрах художника, де він зображував борців. Витвір підписаний Shunrō ga («намальований Shunrō») – це той підпис, який він використовував певний період, перш ніж вибрати своє найвідоміше ім'я, Хокусай. (<https://www.metmuseum.org>)

Найвідомішим змаганням з сумо, зображеним художниками-гравюрами, був бій між Кавадзу Сабуро Сукеясу та Матано Горо Кагехіса, який відбувся 1176 року перед сьогуном Мінамото но Йорітомо під час фестивалю, влаштованого після полювання. Під час цього змагання слабший Кавадзу переміг сильнішого Матано. Це дуже вразило японців і навіть стало темою кількох театральних п'єс. Через день Кавадзу був убитий, і його дорослі сини вирішили помститися за його вбивство. Це тема п'єси Кабукі «Сога». Кацукава Сьонсо зобразив цю подію так, як її виконують на сцені кабукі. На більшості малюнків Матано тримається за пояс Кавадзу і піднімає його над землею. Кавадзу обкрутив свою ногу навколо ноги Матано, обхопив рукою горло Матано і не дав останньому повалити себе на землю. Матано знесилів, і Кавадзу вдалося перекинути його. Цей прийом досі входить до канонічної техніки сумо і має назву «Кавазугаке». Художники школи Утагава, зокрема Кунісада (1786-1864) та Кунійосі (1797-1861), також зображували цей поєдинок. (Тропін, & Голоха, 2023; Heldt, 2014; <https://www.metmuseum.org>; <https://www.arc.ritsumei.ac.jp>).

У період розквіту театру Кабукі мешканці японських міст захоплювалися відомими борцями сумо майже нарівні із популярними акторами, іноді навіть мали з ними спільних покровителів. Проте на відміну від акторів, сумоїстам важко було скористатися перевагами успіху в театральних колах, водночас на сцені охоче ставили п'єси на сюжети з життя борців.

Однією з найбільш ранніх п'єс на цю тематику, що й досі іде в репертуарі театру Кабукі, є «Два метелики, або Записки з веселого кварталу» (双蝶々曲輪日記, Со: тьо: тьо: курува ніккі). Її авторами були Такеда Ідзумо, Намікі Сенрю та Мійосі Сьораку. Прем'єра відбулася 1749 року на сцені лялькового театру в Осаці, а вже за місяць п'єсу було адаптовано для вистав Кабукі. Назва «Два метелики» посилається на двох могутніх борців сумо, чії імена починаються ієрогліфом тьо: (濡髮の長五郎 Нурегамі Тьо:горо: та 放駒の長吉 Ханарегома Тьо:кіті), а поєднання тьо: тьо: якраз і означає «метелик». (Leiter, 2006; Pinnington, 2019).

Сцени з вистави «Два метелики, або Записки з веселого кварталу» були популярним сюжетом для гравюр. Зображення «Метеликів» створювали такі митці, як Тойохара Кунітіка, Утагава Тойокуні III, Утагава Кунійосі та багато інших.

Ще однією популярною драмою, що ґрунтується на реальних подіях 1805 року в Едо, є «Божественна пожежна бригада «Ме»: сутичка з мирним результатом» (神明恵和合取組, «Камі-но Мегумі ваго:-но торікумі»). Серед персонажів присутній відомий борець Йоцугурума Дайхаті (1772-1809). Хоча п'єса доволі коротка за змістом, вона має видовищний характер і успішно йде на сцені донині (Leiter, 2006; Salz, 2016).

Цю подію також неодноразово зображували відомі художники Японії, зокрема Утагава Кунімаса IV, Тойохара Кунітіка та Цукіока Йосітосі.

Борців сумо не оминули увагою і майстри нецке. Характерною особливістю традиційного японського одягу була відсутність кишень. Через потребу мати при собі дрібні предмети з'явилися скриньки інро, які виконували функцію кишень та містили ключі, ліки, особисту печатку тощо. Інро носили на спеціальному шнурові, противагою до якого на поясі слугувало нецке. Один з кінців подвійного шнура прикрашало саме нецке. Будучи своєрідним гачком, воно запобігало випаданню інро під час руху (Okada, 1982; <https://edo-tokyo.livejournal.com>).

У мініатюрних скульптурках нецке зображували кумедні побутові сцени, славетних полководців та, не рідко, епізоди боротьби сумо. Серед відомих майстрів нецке значаться Сюдзан, Міва, Мазанао, Харіцу, Деме, Ікко, Сугецу, Томотада тощо. Зразком досконалості форми, тематики та обробки вважаються нецке кінця 18 - початку 19 ст. (Okada, 1982; Sugimoto, 2009; Tsuchiya, & Rutherford, 2015; <https://antikvar.ua>).

Останнім часом спостерігається тенденція звернення сучасних митців до традиційних тем та сюжетів японського мистецтва, зокрема боротьби сумо. Показовим прикладом є творчість гравера Даймона Кіносіти, котрий створює гравюри із зображеннями сучасних чемпіонів сумо, послуговуючись автентичними техніками митців періоду Едо. Даймон Кіносіта здобув ґрунтовну художню освіту, вивчаючи класичні твори школи Кацукави та спадщину граверів епохи Едо. У 1985 році його роботи отримали схвальну оцінку Японської асоціації сумо та були визнані цінною частиною етнокультурної спадщини країни. Таким чином, сучасний

живописець Даймон Кіносіта продовжує славі традиції гравюри сумо-е, надаючи їм своєрідної інтерпретації (<http://https://suumo.jp>).

Висновки.

Дослідження наукових джерел показало, що тема боротьби сумо в японському образотворчому мистецтві висвітлена недостатньо. Боротьба сумо має глибоке культурне коріння та символічне значення в Японії. Її образи простежуються у мистецтві з найдавніших часів і до сьогодення. Аналіз творів образотворчого мистецтва дозволяє прослідкувати еволюцію уявлень про боротьбу сумо та її місце в національній культурі (Fridman, 2022; Kelly, 2007).

Починаючи з періоду Кофун, фігурки ханіва із зображеннями борців виконували апотропеїчну функцію, відлякуючи злих духів. В епоху Едо з розвитком гравюри укйю-е боротьба сумо стає популярною темою у творчості провідних художників. Образи легендарних чемпіонів, драматичні сцени поєдинків приваблювали глядачів. Борці уособлювали національний ідеал мужності та сили. У новітній час митці продовжують традиції зображення сумо, віддаючи данину культурній спадщині Японії.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку будуть спрямовані на вивчення типології сюжетів і мотивів, пов'язаних із боротьбою сумо, в японській гравюрі.

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Ратті, О., & Вестбрук, А. (2022). *Секрети самураїв. Бойові мистецтва феодальної Японії*. Літера ЛТД, Київ.
- Три сторіччя японської ксилографії – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://antikvar.ua> (дата звернення: 01.11.23).
- Тропін, Ю.М., & Голоха, В.Л. (2023). Техніко-тактичний арсенал професійних борців сумо. *Єдиноборства*, 1(27), 14-21 DOI:10.15391/ed.2023-1.07
- Фартінг, С. (2019). *Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення*. Vivat, Київ.

- Японські гравюри. Борці сумо. Художник Утагава Кунієсі (1798-1861) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://edo-tokyo.livejournal.com> (дата звернення: 01.11.23).
- 歴代横綱. Список йокодзун. – [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.sumo.or.jp> (дата звернення: 12.10.2023).
- 男子立像(力士像)埴輪 文化遺産オンライン . Данси рицудзо: (рикиси дзо:). Ханіва. Бунка исан онлайн (Фігурка чоловіка (сумоїст). Ханіва. Культурна спадщина онлайн) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://bunka.nii.ac.jp> (дата звертання: 12.10.2023).
- 相撲デジタル研究所 Цифровий інститут сумо – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.arc.ritsumei.ac.jp> (дата звернення: 13.10.2023).
- Atkins, E.T. (2017). *A history of popular culture in Japan: from the seventeenth century to the present*. Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc. London New York.
- Baldessari, F. (2017). *Kamakura, an Historical Guide*. Fontana Editore.
- Bender, R.L. (2018). *The imperial edicts in the Shoku-Nihongi: a translation with text and transliteration*. Delaware : Ross Bender.
- Bickford, L. (1994). *Sumo and the Woodblock Print Masters*. Kodansha International, Tokyo.
- Bilynska, S., Duben, A., Babyak, V., & Gnat, G. (2020). Comparison of neolithic housing in Japan and Ukraine. *Innovative Solutions In Modern Science*, № 3(39), 5-15. DOI 10.26886/2414-634X.3(39)2020.1
- Bowers, F. (2000). *Japanese theatre*. Tuttle Publishing.
- Frydman, J. (2022). *The Japanese myths: a guide to gods, heroes and spirits*. Thames & Hudson Ltd, London New York.
- Google Arts and Culture – [Electronic resource]. – Access mode <http://surl.li/nqqga> (date of application: 09.11.2023).
- Harris, F. (2012). *Ukiyo-e: The Art of the Japanese Print*. Tuttle Publishing.
- Heldt, G. (2014). *The Kojiki: An Account of Ancient Matters (Translations from the Asian Classics)*. Columbia University Press.
- Kelly, W.W. (2007). *This Sporting Life: Sports and Body Culture in Modern Japan*. Council on East Asian Studies Yale University, New Haven, Connecticut.
- Lane, R. (1978). *Images from the floating world: the Japanese print; including an ill. Dictionary of Ukiyo-e*. Oxford [usw.] : Oxford Univ.
- Leiter, S.L. (2006). *Historical Dictionary of Japanese Traditional Theatre*. Toronto.
- Marks, A. (2015). *Japan Journeys: Famous Woodblock Prints of Cultural Sights in Japan*. Tuttle Publishing.
- Marra, M.F. (2001). *A History of Modern Japanese Aesthetics*. University of Hawaii Press.
- Mituzo Museum of Art, Josai International University – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.jiu.ac.jp> (date of application: 09.11.2023).
- Okada, B.T. (1982). *Netsuke: Masterpieces from The Metropolitan Museum of Art*. Metropolitan Museum of Art.
- Pasivkina, S.A. (2019). The interpretation of the notion of ukiyo in «Ukiyo-monogatari» (1665) by Asai Ryoі. *Japanese Studies in Russia*, (1):6-19. DOI:24411/2500-2872-2019-10001
- Pinnington, N.J. (2019). *A New History of Medieval Japanese Theatre*. Palgrave Macmillan.
- Reeve, J. (2005). *Japanese Art in Detail*. Harvard University Press. «Art in detail» Series.
- Reeve, J., & Museum, B. (2006). *Floating World: Japan in the Edo Period*. British Museum Press. Series «Gift Bks».
- Salz, J. (2016). *A history of Japanese Theatre*. Cambridge University Press.
- Schlombs, A. (2020). *Hiroshige, 1797-1858: master of Japanese Ukiyo-e woodblock prints*. Taschen.
- Shibayama Kofun Haniwa Museum – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.haniwakan.com> (date of application: 13.10.2023).

- Sugimoto, Ed.Y. (2009). *The Cambridge companion to modern Japanese culture*. Cambridge University Press, New York.
- Terryn, F. (2019). To exhibit or not to exhibit: the ministry of the Interior and Japanese woodblock prints at the World's fairs of 1876 and 1878. *Annals Of «Dimitrie Cantemir» Christian university faculty of foreign languages and literatures annals of «dimitrie cantemir» christian university linguistics, literature and methodology of teaching*, Vol. XVIII, 1, 166-189.
- The Metropolitan Museum of Art – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.metmuseum.org> (date of application: 09.11.2023).
- The Sumo Wrestlers Takaneyama Yoichiemon and Sendagawa Kichigorō – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.metmuseum.org> (date of application: 22.11.2023).
- Tikotin Museum of Japanese Art – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.tmja.org.il> (date of application: 09.11.2023).
- Tsuchiya, N., & Rutherford, M. (2015). *Netsuke: 100 miniature masterpieces from Japan*. The Overlook Press, New York.
- Uhlenbeck, C., Dwinger, J., Smit, J., and et. al. (2023). *The riddles of ukiyo-e: women and men in Japanese prints 1765-1865*. Brussels : Ludion.
- 木下大門 Kinoshita Daimon – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.yamada-shoten.com> (date of application: 22.11.2023).
- 金ではなく情なら許される？ 江戸時代に喝采を浴びた八百長相撲。 – [Electronic resource]. – Access mode <https://suumo.jp> (date of application: 12.10.23).

Стаття надійшла до редакції: 23.12.2023 р.

Опубліковано: 09.02.2024 р.

Abstract. Holokha V., Yu Shan. Images of sumo wrestling in japanese fine arts. Purpose: based on the analysis of scientific sources, to identify the peculiarities of the reflection of sumo wrestling in various types of Japanese fine arts and to reveal its role in the formation and expression of the national identity of the Japanese. **Material and methods.** To solve the research tasks, the following methods were used: historical and cultural analysis - to study the origin and development of sumo wrestling as a cultural phenomenon; art historical analysis - to identify the specifics of sumo reflection in various art forms; iconographic analysis - to study plots, motifs, artistic images related to sumo wrestling. **Results:** based on the analysis of scientific and methodological information and Internet sources, it was found that sumo wrestling is a unique and distinctive Japanese sport with a long history. It is an integral part of Japanese culture and has a deep cultural and symbolic meaning. Images of sumo wrestlers are often found in various forms of Japanese art - painting, graphics, sculpture, etc. However, a comprehensive study of the reflection of the theme of sumo wrestling in art has not been conducted before. The study of the peculiarities of the depiction of sumo wrestling in art will allow us to better understand not only the sport itself, but also the peculiarities of the worldview and aesthetic preferences of the Japanese people. An in-depth study of the cultural history of sumo through the prism of art will help to present the uniqueness and value of this tradition more clearly. This may interest young people and encourage them to take up sumo wrestling, while the images of legendary sumo wrestlers in painting and sculpture will inspire young athletes to reach the same heights of skill. **Conclusions.** A study of scientific sources has shown that the topic of sumo wrestling in Japanese fine art is not sufficiently covered. Sumo wrestling has deep cultural roots and symbolic meaning in Japan. Its images can be traced in art from ancient times to the present day. The analysis of works of fine art allows us to trace the evolution of ideas about sumo wrestling and its place in the national culture. Starting from the Kofun period, haniwa figurines depicting wrestlers performed an apotropaic function, scaring away evil spirits. In the Edo period, with the development of ukiyo-e prints, sumo wrestling became a popular theme in the work of leading artists. The images of legendary champions and dramatic

scenes of fights attracted viewers. Wrestlers embodied the national ideal of courage and strength. In modern times, artists continue the tradition of depicting sumo, paying tribute to the cultural heritage of Japan.

Keywords: sumo, ukiyo-e, print, fine art, haniwa, Edo period, ryokshi, Japan, woodblock print, netsuke, martial arts.

References

- Ratti, O., & Vestbruk, A. (2022). *Sekrety samurai'v. Bojovi mystectva feodal'noi' Japonii'* [Secrets of the samurai. Martial arts of feudal Japan]. Litera LTD, Kyi'v [in Ukrainian].
- Try storichcha japons'koi' ksylografi' [Three centuries of Japanese woodblock prints] – [Electronic resource]. – Access mode <https://antikvar.ua> (date of application: 01.11.23).
- Tropin, Ju.M., & Goloha, V.L. (2023). Tehniko-taktychnyj arsenal profesijnyh borciv sumo [Technical and tactical arsenal of professional sumo wrestlers]. *Jedynoborstva* [Martial arts], 1(27), 14-21. DOI:10.15391/ed.2023-1.07 [in Ukrainian].
- Farting, S. (2019). *Istorija mystectva vid najdavnishyh chasiv do s'ogodennja* [History of art from ancient times to the present]. Vivat, Kyi'v [in Ukrainian].
- Japons'ki gravjury. Borci sumo. Hudozhnyk Utagava Kuniësi (1798-1861) [Japanese engravings. Sumo wrestlers. Artist Utagawa Kuniyoshi (1798-1861)] – [Electronic resource]. – Access mode <https://edo-tokyo.livejournal.com> (date of application: 01.11.23).
- 歴代横綱. Spysok jokodzun [List of yokozuna] – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.sumo.or.jp> (date of application: 12.10.2023).
- 男子立像(カ士像)埴輪 文化遺産オンライン . Dansy rycudzo: (rykysy dzo:). Haniva. Bunka ysan onrajn (Figurka cholovika (sumoi'st). Haniva. Kul'turna spadshhyna onlajn) [Dansu ritsuzo: (rikishi dzo:). Haniwa. Bunka isan onrain (Figure of a man (sumo wrestler). Haniwa. Cultural Heritage Online)] – [Electronic resource]. – Access mode <https://bunka.nii.ac.jp> (date of application: 12.10.2023).
- 相撲デジタル研究所 Cyfrovij instytut sumo [Digital Sumo Institute] – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.arc.ritsumeit.ac.jp> (date of application: 13.10.2023).
- Atkins, E.T. (2017). *A history of popular culture in Japan: from the seventeenth century to the present*. Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc. London New York.
- Baldessari, F. (2017). *Kamakura, an Historical Guide*. Fontana Editore.
- Bender, R.L. (2018). *The imperial edicts in the Shoku-Nihongi: a translation with text and transliteration*. Delaware : Ross Bender.
- Bickford, L. (1994). *Sumo and the Woodblock Print Masters*. Kodansha International, Tokyo.
- Bilynska, S., Duben, A., Babyak, V., & Gnat, G. (2020). Comparison of neolithic housing in Japan and Ukraine. *Innovative Solutions In Modern Science*, № 3(39), 5-15. DOI 10.26886/2414-634X.3(39)2020.1
- Bowers, F. (2000). *Japanese theatre*. Tuttle Publishing.
- Frydman, J. (2022). *The Japanese myths: a guide to gods, heroes and spirits*. Thames & Hudson Ltd, London New York.
- Google Arts and Culture – [Electronic resource]. – Access mode <http://surl.li/nqqga> (date of application: 09.11.2023).
- Harris, F. (2012). *Ukiyo-e: The Art of the Japanese Print*. Tuttle Publishing.
- Heldt, G. (2014). *The Kojiki: An Account of Ancient Matters (Translations from the Asian Classics)*. Columbia University Press.
- Kelly, W.W. (2007). *This Sporting Life: Sports and Body Culture in Modern Japan*. Council on East Asian Studies Yale University, New Haven, Connecticut.
- Lane, R. (1978). *Images from the floating world: the Japanese print; including an ill. Dictionary of Ukiyo-e*. Oxford [usw.] : Oxford Univ.

- Leiter, S.L. (2006). *Historical Dictionary of Japanese Traditional Theatre*. Toronto.
- Marks, A. (2015). *Japan Journeys: Famous Woodblock Prints of Cultural Sights in Japan*. Tuttle Publishing.
- Marra, M.F. (2001). *A History of Modern Japanese Aesthetics*. University of Hawaii Press.
- Mituzi Museum of Art, Josai International University – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.jiu.ac.jp> (date of application: 09.11.2023).
- Okada, B.T. (1982). *Netsuke: Masterpieces from The Metropolitan Museum of Art*. Metropolitan Museum of Art.
- Pasivkina, S.A. (2019). The interpretation of the notion of ukiyo in «Ukiyo-monogatari» (1665) by Asai Ryoi. *Japanese Studies in Russia*, (1):6-19. DOI:24411/2500-2872-2019-10001
- Pinnington, N.J. (2019). *A New History of Medieval Japanese Theatre*. Palgrave Macmillan.
- Reeve, J. (2005). *Japanese Art in Detail*. Harvard University Press. «Art in detail» Series.
- Reeve, J., & Museum, B. (2006). *Floating World: Japan in the Edo Period*. British Museum Press. Series «Gift Bks».
- Salz, J. (2016). *A history of Japanese Theatre*. Cambridge University Press.
- Schlombs, A. (2020). *Hiroshige, 1797-1858: master of Japanese Ukiyo-e woodblock prints*. Taschen.
- Shibayama Kofun Haniwa Museum – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.haniwakan.com> (date of application: 13.10.2023).
- Sugimoto, Ed.Y. (2009). *The Cambridge companion to modern Japanese culture*. Cambridge University Press, New York.
- Terryn, F. (2019). To exhibit or not to exhibit: the ministry of the Interior and Japanese woodblock prints at the World's fairs of 1876 and 1878. *Annals Of «Dimitrie Cantemir» Christian university faculty of foreign languages and literatures annals of «dimitrie cantemir» christian university linguistics, literature and methodology of teaching*, Vol. XVIII, 1, 166-189.
- The Metropolitan Museum of Art – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.metmuseum.org> (date of application: 09.11.2023).
- The Sumo Wrestlers Takaneyama Yoichiemon and Sendagawa Kichigorō – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.metmuseum.org> (date of application: 22.11.2023).
- Tikotin Museum of Japanese Art – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.tmja.org.il> (date of application: 09.11.2023).
- Tsuchiya, N., & Rutherford, M. (2015). *Netsuke: 100 miniature masterpieces from Japan*. The Overlook Press, New York.
- Uhlenbeck, C., Dwinger, J., Smit, J., and et. al. (2023). *The riddles of ukiyo-e: women and men in Japanese prints 1765-1865*. Brussels : Ludion.
- 木下大門 Kinoshita Daimon – [Electronic resource]. – Access mode <https://www.yamada-shoten.com> (date of application: 22.11.2023).
- 金ではなく情なら許される？ 江戸時代に喝采を浴びた八百長相撲. – [Electronic resource]. – Access mode <https://suumo.jp> (date of application: 12.10.23).

Відомості про авторів / Information about the Authors:

Голоха Валерій Леонідович: старший викладач; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.

Valerii Holokha: senior lecturer; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya st., 99, Kharkov, 61058, Ukraine.

<http://orcid.org/0000-0003-3733-5560>

E-mail: vgolokha@gmail.com

Юй Шань: кандидат наук з ФВ та С, доцент; Сіанський університет фізичного виховання: Північна дорога Хангуан, 65, Китай.

Shan Yu: PhD (Physical Education and Sport), Associate Professor; Xi'an University of Physical Education: Xi'an, 65 Hanguang North Road, China.

<http://orcid.org/0009-0007-6468-907X>

E-mail: y_shan_china@gmail.com